

Ütős kezdőmondatral indít Potozky László második kisregénye: „Lecseréltem a kormányt” – mondja a szöveg futár főhőse, és nem kell sokáig várni arra sem, hogy a kifejezés tágabb kontextusban is értelmet nyerjen – az *Égéstermék* ugyanis egy 21. századi fiktív forradalom eseményeit szándékozik elbeszélni. A kötet csekély terjedelmű ugyan, de nincs híján a nagy horde-rejű történeteknek: alig százhatvan oldalon politikai játszmák, családi

80 Nyéki Gábor

BÖLCSÉSZ- FORRADALOM

Potozky László: *Égéstermék*

drámák, barikádharcok követik egymást, hogy aztán legvégül mindenkit sarokba szorítson a mindent átható kilátástalanság. Az odáig vezető útról egy huszonnyolc éves ex-bölcsész elbeszélésében, kizárólag az ő nézőpontjából közvetíten olvashatunk. Az anyjával és öccsével élő névtelen alak nem találja helyét a világban: egyetemi tanulmányainak félbehagyása óta egyik munkahelyről kerül a másikra, és rendelkezik ugyan bizonytalan elképzelésekkel a jövőjét, vágyait illetően, de inkább kallódó figura ő, aki valamiért képtelen irányítani a sorsát. Aztán megismerkedik a bölcsész Nikkával: a főszereplővel ellentétben a lány aktívan követi a hazai közélet történeteit és mindent megtesz annak érdekében, hogy a fiú is emelje fel hangját az elnyomó rendszer ellen.

A tempóra nem lehet panasz: egy diákság által szervezett megemlékezésből hamar tüntetések és zavargások nőnek ki, majd rövidesen sor kerül az első harcokra is a tüntetők és a rendőrök között. Az irányítás kicsúszik a bölcsészek irányítása alól: neonácik csatlakoznak hozzájuk, barikádok épülnek, légió alakul, brutális harcok zajlanak a szemünk előtt, az utolsó fázisban pedig már mesterlövészek tizedelik a forradalmárokat. Csak a legritkább esetekben kíséri mindezt bármiféle pátosz; Potozky kutatómunkáját dicséri, hogy a forradalmi epizódokat inkább a józan, praktikus megfontolásokra koncentrálna jeleníti meg. Ennek értelmében a harcokat nem megnyerni kell, hanem túlélni; ehhez pedig olyan egyszerű tanácsokkal látja el az újoncokat az egyik brigádvezető, mint például hogy az ellenfelet tilos fejbe rúgni, hiszen attól kificamodhat a bokánk; az első ütés mindig a térhajlatba menjen; ha pedig „mególmosodik a levegő, jobb eldobni mindent a picsába és menekülni”. A stílus (hasonlóan az *Éles* című előző Potozky-műhöz) ezúttal is gördülékeny és lendületes, a mondatok a zűrzavaros események közepette sem veszítik élüket. Számos emlékezetes szöveghelyet, hasonlatot vagy kiszólást lehetne idézni („szemerkél az eső, olyan a járda, mint egy fekete nő combja”; „feladat az élet, bazmeg”).

A könyv témájának aktualitását aligha szükséges különösen hangsúlyozni, és nem kell túlzottan mélyrehatóan ismerni az utóbbi évek (hazai) közéleti fejleményeit sem ahhoz, hogy felfejezsük, éppen kit takarnak a gúnynevekkel ellátott politikusszereplők és milyen múltbeli esetekre történik utalás a párbeszédekben. Ebből a szempontból némileg furcsa, 81 hogy az utalások egy bizonyos része mennyire egyszerűen dekódolható – amellett, hogy ennek következtében kap az *Égéstermék* némi didaktikus ízt, a fentiek funkciója is kérdéssé válik. Csak néhány példa: gyakorta van szó a tényeket makacsul ferdítő Egyes Csatornáról, majd a legerősebb ellenzéki pártról, amelynek szimpatizánsai között szélsőséges erőket is találni; az országot vezető miniszterelnök erőltetett közmondásokat épít bele beszédeibe, és egy ponton régi focisérüléssel kerül kórházba. Másrészt viszont Potozky mintha kínosan ügyelne az elbizonytalanításra is: nem tudjuk, hogy pontosan mikor és hol játszódnak a forradalmi történések; Magyarország mellett lehet Románia is a színhely (eszünkbe juthat a bukaresti Colectiv-tragédia – voltaképpen ez lesz a regénybeli forradalom kiváltója), de ugyanígy felbukkan más kelet-európai ország is (a forradalom lezárultával például dinamósok és szpartakosok vonulnak együtt). A szereplők nevei (Buller, Nikka, Korbuc, Kagim, Avner, Milen) sokszor sajátos hangzásúak és nehezen köthetőek egyetlen nyelvhöz.

Hiába pereg a cselekmény, mégsem olyan egyszerű belefeledkezni az olvasásba. Az *Égéstermék* legnagyobb gyengeségét éppen a főszereplőben fedezhetjük fel. Potozky megspórolja a mélyreható karakterrajzot. Kidolgozatlan, átgondolatlanul megírt figuráról beszélhetünk, aki ugyan érzékeli a forradalmi hangulat visszásságait, mégis képtelen kitörni a vele szemben megfogalmazott elvárások gyűrűjéből. Noha mindvégig az ő nézőpontját követhetjük, rendkívül kevés kapaszkodót kapunk lelki folyamatainak megértéséhez. Egyedül van: sem anyjával, sem öccsével nem beszél az érzéseiről, mindössze egyetlen barátjával találkozik hébe-hóba, akkor is csak egy-egy közös füvezés erejéig. Semmi olyan tulajdonsággal nem rendelkezik, ami kicsit is emlékezetessé vagy emberivé tehetné – egy helyen említi ugyan, hogy szeretne városnéző túrákat tartani az embereknek, de egyetlen esetben sem kerül előtérbe helyismerete – kis túlzással azt mondhatnánk, hogy a forradalom kirobbanása előtt sokkalta érdekesebbnek tűnik, hiszen akkor legalább volt munkája. Mostani céltalanságából pedig nincs, ami kizökkentse: az eseményeket mindössze regisztrálja, de ritkán reflektál rájuk, akkor is inkább csak egy félmondat erejéig. Visszatérő, hamar ellaposodó geg, hogy a legnagyobb fejetlenség közepette is teljesen hétköznapi dolgok jutnak eszébe, mint például testvére közeledő névnapja – ezen pillanatok kezdetben talán ironikus hatást keltenek,

ám hamar unalmassá, majd idegesítővé válnak. Egyszer mintha új fordulatot venne a forradalomban betöltött szerepe: barátnője ráveszi, hogy legyen a bölcsészek informátora és lépjen be a főként szélsőséges erőket tömörítő Vasárnapi Légióba – ez viszont csak azt eredményezi, hogy a karakter nem a barikádok mögött, hanem azok előtt folytatja kallódását. Nem derül ki, mit vár a fiú a forradalomtól, mert azt meg sem próbálja fogni – egy félmondat arra enged következtetni, hogy magányosságát, egyedüllétét akarhatta oldani vele, másrészt viszont kísérletet sem tesz arra, hogy a felkelők közül bárkivel is kapcsolatot építsen ki. Karakterfejlődésről nehezen beszélhetünk. A fiatal férfi csapódó természetéből adódóan akár bizonyos társadalmi csoportot reprezentáló alakként is elgondolható, néhány közbeékelten jelenetből fény derül például nehéz gyerekkorára: tiszt apja alkoholista volt, anyja később nem tudott új életet kezdeni; testvérével ugyan szoros kapcsolatban álltak, de az évek során megkopott viszonyuk. Ezzel együtt is kérdéses, hogy vajon mennyire tesz jót a történetnek egy (a kisregény-terjedelemhez képest is) ennyire szűk perspektívának a középpontba helyezése.

Hasonlóan érdektelen a többi szereplő is. Nikka folytonos megfelelési kényszerrel küzdő lány, aki az első pillanattól kezdődően uralkodik partnere felett. A főhős egy-két esetben ellenszegül a zsarnokoskodásnak, de ezeknek a vitáknak semmiféle következménye nincs: rövidebb a nagy összeveszések után minden úgy folytatódik tovább, mintha nem történt volna semmi. Nikka szólamai irritálóan sekélyesek és eltúlzottak, és hiába az esztétikán végzett doktori tanulmányok, bántóan egysíkúan viszonyul a forradalom eszményéhez is, amelytől a problémák varázsütésszerű megoldódását várja. A semmiből érkezik a két fiatal közös történetének valamiféle lezárása: a lány az utolsó oldalon elárulja az elbeszélőnek, hogy belgiumi ösztöndíjat kapott, ott folytatja majd az életét – és mindössze azért volt együtt a fiúval, hogy „felnyissa a szemét”. Különösebb súllyal azonban ez a bejelentés sem bír – „úgyis marad minden ugyanúgy, aztán meglátjuk”, olvasható Nikka utolsó megszólalása, miközben együtt mennek hazafelé.

A sort a többiekkel is lehetne folytatni. Egyedül talán csak a légiósokat vezető zsidó Avner igazán emlékezetes: az antiszemita forradalmárok élére áll, emberei pedig különösebb fenntartások nélkül fogadják el vezetőjüként, mert úgyis a közös, idegen ellenség a lényeg. Másutt viszont, ha meg is képződne valami drámai feszültség a szereplők között, azt hamar sikerül feloldani. Egy alkalommal a főhős saját édesanyját látja viszont az egyik kormánypárti szimpátiatüntetésen, amint a többiekkel együtt táncol és tapsol. Később derül ki, hogy az anyát nem a személyes meggyőződése vezette, hiszen a tüntetésen kötelező volt részt venni. Máshol sincsenek kifuttatva a drámai szituációk: az ellenoldalon rendőrként szolgáló öcs – nem sokkal azt

követően, hogy kitudódik, testvére a tüntetők között van – külföldre menekül. A szüzsé hamar ellaposodik – az arctalan tömeg, a kiszolgáltatott karakterek „belepasszírozódnak” a forradalomba.

Rejtély, hogy utóbbi kifejezés pontosan mit takar. Napközben emberéleteket követel, de esténként mintha mindenki gond nélkül maga mögött hagyhatná a terepet: nem kötelező részt venni a harcokban, szabadon be- és kiléphetünk, haza lehet menni lezuhanyozni, reggel pedig folytatni mindent. Nincs az sem tisztázva, hogy a forradalom mekkora léptékű: hányan vesznek részt benne, milyen egyéb színtereken zajlik, a különféle csoportosulások tartják-e a kapcsolatot egymással? Sejthetjük persze, hogy az összecsapások feltehetően nem kizárólag a belvárosra korlátozódnak, hiszen a hírek szerint a kormány autópálya-ellenőrzéseket végez, illetve ritkítja a főváros felé tartó vonatjáratokat. Később vízagyúznak, korlátozzák az internetes jele-rősséget, és végül bevetik a vészhelyzeti mozgósítható állományt is; ám mivel alig mozdulunk el a Konrád térről, és semmiféle információ nem jut el a főszereplőnkhez, nehezen tulajdoníthatunk valódi jelentőséget ezeknek a fordulatoknak.

Akárhogyan is: néhány hónap leforgása alatt végül sikerül megdönteni a kormányt. Az ellenzéki pártok összefognak, a tüntetők/forradalmárok amnesziát kapnak – és talán csak utóbbiak sejtik, hogy valójában nem fog változni semmi sem, mert pusztán csak a politikai elit cserélődött le. Így számolnak le – jobb híján – a változás reményével, míg fejünkben a kezdő mondat visszhangzik. Sem céljaihoz, sem azoknak a megfogalmazásához nem jutott közelebb a megújulást vágyó ifjúság, illetve a céltalanul csapódó elbeszélő: a jövő már nem csak kilátástalan, de kibírhatatlan is. (*Magvető, Bp., 2017*)